

NÁSTROJE A PRAVIDLÁ PRODUKCIE A INTERPRETÁCIE KONCÍZNEHO TEXTU (S OSOBITNÝM ZRETELOM NA NORMATIVITU)¹

FRANTIŠEK GAHÉR – MAREK ŠTEVČEK – MARTIN BRAXATORIS

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Slovensko

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Slovensko

Ústav slovenskej literatúry Slovenskej akadémie vied, Bratislava, Slovensko

GAHÉR, František – ŠTEVČEK, Marek – BRAXATORIS, Martin: Instruments and rules of production and interpretation of a concise text (with special regard to normativity). *Jazykovedný časopis (Journal of Linguistics)*, 2019, Vol. 70, No 1, pp. 73 – 94.

Abstract: In the production of concise texts, several instruments are used, of which two can be considered as basic: intratextual referencing (anaphora/cataphora) and the simple or complex ellipsis (ellipsis/syllepsis). However, the use of these instruments affects the unambiguity and intelligibility of the text. Certain rules for and limits to the simplification and shortening of the primary text are needed to secure the possibility of an unambiguous reconstruction of the text by the language user. However, we show that the elimination of homonymy from these texts seems to require considerable skill in the given area. Some such texts may be unintelligible even to informed experts. We delineate some basic cases of application of instruments for the streamlining of texts, with paradigmatic examples from law, including its Anglophone variants. Partly due to the nature of modern English as used in law, Anglo-American linguistics was compelled to formulate, in cooperation with legal theorists, explicit rules for the production and reconstruction of concise texts. By contrast, neither Slovak, nor Czech linguistics offers a self-contained set of such explicit rules. Using examples from law, we therefore propose explicit formulations of several rules which are used implicitly. They are *the rule of the last antecedent*, *the rule of serial antecedents*, *the rule of the nearest reasonable referent*, *the rule of the series qualifier*, *the rule of unchanged topic*, *the rule of focus development*, and *the rule of repetition dominance*. We argue that in the reconstruction of certain concise legal texts, the syntactic and semantic rules provided by linguistics or logic do not suffice. Therefore, it is necessary to complement them with specific methods of interpretation of legal texts.

Key words: anaphora, ellipsis, rules of production of concise texts, rule of the last antecedent, rule of serial antecedents, rule of the nearest reasonable referent, rule of the series qualifier, rule of unchanged topic, rule of focus development, the rule of repetition dominance

1. HUTNOSŤ TEXTU VERZUS JEHO JEDNOZNAČNOSŤ

Produktor textu má v reálnych podmienkach vždy obmedzený čas i priestor na jeho produkciu, na druhej strane chce produkciu tohto textu dosiahnuť zamýšľané ciele. Obmedzenosť podmienok produkcie textu a princíp ekonómie vo vzťahu k tvorbe aj k re-

¹ Táto práca bola podporená projektmi Agentúry pre podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-17-0057, č. APVV-18-0417 a grantom VEGA č. 1/0036/17.

cepcii textu vedú k systematickému využívaniu nástrojov na zhutňovanie textu.² V štúdiu sa zameriame najmä na dva základné nástroje – vnútrotextové (endoforické) odkazovanie a výpusťku. Domnievame sa, že práve tieto dva nástroje sa využívajú na produkciu koncízneho textu najčastejšie. V prípade vnútrotextového odkazovania ide najmä o anaforu (spätné odkazovanie) a kataforu (perspektívne odkazovanie)³ a v prípade výpusťky (elipsy) ide o rôzne typy jednoduchej alebo zloženej výpusťky (sylepsa). V neposlednom rade sa tieto nástroje zhutňovania textu používajú vedno a veľmi účinne sa kombinujú.

Použitie rôznych gramatických prostriedkov zhutňovania textu však ovplyvňuje jeho percepciu, najmä jeho významovú jednoznačnosť a zrozumiteľnosť. Problém rovnováhy medzi efektívnou produkciou čo najkoncíznejšieho textu na jednej strane a jeho jednoznačnosťou a zrozumiteľnosťou na druhej strane býva reflektovaný v stanovení takých pravidiel a hraníc zjednodušovania a skracovania východiskového textu, aby jeho význam zostal jednoznačne rekonštruovateľný bežným používateľom jazyka. Povaha týchto pravidiel je determinovaná aj systémovými danosťami príslušného jazyka. Zameriame sa na skúmanie zhutňovania právnych textov v slovenčine a pokúsime sa identifikovať, akými pravidlami sa tento proces riadi. Na porovnanie uvedieme niektoré známe a diskutované príklady aplikácie takýchto pravidiel v americkej právnej angličtine.

Fenomén, ktorému sa budeme venovať, by sme mohli pripodobniť k tomu, čo informatici opisujú ako „zbaľovanie (komprimovanie) a následné rozbaľovanie skomprimovaných dát či súborov“ – aj to sa musí uskutočňovať podľa presne stanovených pravidiel tak, aby sa zachovala informácia, aby sa dekomprimované údaje zhodovali s pôvodne skomprimovanými údajmi. V našom prípade bude komprimáciu i dekomprimáciu textu robiť ľudský činiteľ (produktor, adresát). Na súvislosť kondenzácie výrazu a zimplicitňovania s komprimovaním či kompresiou pritom v rôznych súvislostiach upozorňujú aj viacerí slovenskí lingvisti.⁴

V prípade takých informatívnych textov, akými sú právne texty (zákony, nariadenia, predpisy a pod.), základné ciele ich produkcie – regulácia spoločenských vzťahov a odovzdávanie informácií – predpokladajú vysoký stupeň informačnej jednoznačnosti a zrozumiteľnosti. Zložitý predpis, v ktorom by sa mnohé slovné spojenia viackrát

---

² Popri hutnosti a koncíznosti sa v lingvistike operuje s termínom zomknutosť, zovretosť a tiež s blízkymi kategóriami kondenzovanosti, kondenzácie, zhustenosti a hustoty, resp. so súvisiacim fenoménom implicitnosti či zimplicitňovania (pozri napr. Mistrík, 1989, s. 217 a n.; Dolník – Bajziková, 1998, s. 17; Dolník, 1999, s. 60).

³ V rámci lingvistických výskumov sa pritom venuje značná pozornosť súvislosti odkazovania s kohéziou textu, menšej pozornosti sa prikladá vzťah odkazovania a koncíznosti. Na vzťah úspornosti vyjadrovania a pronominalizácie upozorňujú napr. Daneš – Hlavsa – Grepl, 1987, s. 412.

⁴ Napr. J. Mistrík (1989, s. 220) tak robí v súvislosti s kondenzáciou založenou na manipulácii s gramatickými prostriedkami. J. Dolník (1996, s. 102) v nadväznosti na lingvistické teórie zahraničnej proveniencie dáva do vzťahu kategóriu príznakovosti, otázku textovej frekvencie, princíp jazykovej ekonomie a kompresiu informácie (spojenú so skracovaním výrazu), ktorú stotožňuje s kondenzáciou. Inde J. Dolník (1999, s. 60) dáva do vzťahu kompresiu, kondenzáciu, kontrakciu a pod. a vymedzuje typy javov, ktoré patria do inventára skracovania (endoforické odkazovanie pritom neuvádza, čo je v súlade s prevládajúcim trendom, keď sa odkazovanie interpretuje prednostne vo vzťahu ku kohézii textu a zriedkavejšie v súvislosti s koncíznosťou).

opakovali, by pôsobil ťažkopádne. Ak sme už raz jednoznačne vyjadrili zamýšľané ustanovenie zákona, definíciu špeciálnych pojmov či vymedzenie skutkovej podstaty určitých činov a potrebujeme ich znovu uviesť v ďalšej jazykovej formulácii, v rámci uplatnenia princípu ekonómie využijeme prostriedky skracovania či zhutňovania textu: skratky, odkazy či jednoducho výpustky. Zásadné skrátenie či zhutnenie produkovaného textu môže viesť k jeho ľahšiemu či rýchlejšiemu pochopeniu a následne k efektívnejšej aplikovateľnosti v ňom obsiahnutých pokynov a inštrukcií. Lepšie pochopenie významu takéhoto textu môže byť podporené zvýšenou informačnou novotou vzhľadom na použitie výrazových prostriedkov v jeho skladbe, ktorá stimuluje adresátovu pozornosť a neunavuje ho opätovným opakovaním predtým už použitých výrazov, slovných spojení či celých textových blokov. Neuzitočné opakovanie slov či celých textov môže zbytočne zahľcovať „operačnú pamäť“ adresáta pri dešifrovaní významu celého textu, ako aj následnom riadení sa ním pri konaní a rozhodovaní.

Na druhej strane príliš zjednodušený či nadmieru koncízny text môže byť významovo nejednoznačný či nezrozumiteľný, a tým môže viesť v aplikačnej praxi k chaosu a zmätkom. Na dôvažok musíme počítať s tým, že adresátom predpisu nie je len odborník s právnickým vzdelaním, ale aj bežný používateľ jazyka. Už samotná zomknutosť či „hustota“ výrazu sa pritom spája s jeho vyššou interpretačnou náročnosťou (porov. Mistrík, 1989, s. 221). Chybne či nedostatočne pochopený predpis nebude jeho vykonávateľ vedieť dostatočne presne a operatívne aplikovať a v situácii sporu záujmov aj skupiny odborníkov môžu interpretovať právny text rôzne podľa miery príklonnosti k naplneniu cieľov svojich záujmov.

Nachádzaniu rovnováhy medzi hutnosťou a jednoznačnosťou pri tvorbe textov majú napomáhať pravidlá tvorby odkazovania a vypúšťania textu a tiež ich kombinovania. Uvedieme základné typy uplatnenia vybraných nástrojov zhutňovania textu aj s príkladmi z právnej praxe a k použitým implicitným pravidlám navrhne ich explicitné formulácie či už vo forme definície, či vymedzenia ich základných charakteristík. Predpokladáme, že dlhá tradícia tvorby zákonov, sprostredkované nadväzujúca až na rímske právo, štandardizovala takéto pravidlá a samy texty zákonov môžu dobre demonštrovať ich rešpektovanie v špecifickej jazykovej praxi. Rozlíšime pravidlá, ktorými by sa mala riadiť tvorba zhutňovania textu, od pravidiel, ktorými by sa mala riadiť interpretácia zhutneného textu. Východiskom pri riešení problémov kondenzácie sú pre nás vzťahy na vetnej a nadvetnej úrovni. Poukážeme aj na limity použitia syntaktických a sémantických pravidiel rekonštrukcie a potrebu ich doplnenia špecifickými pravidlami interpretácie v práve.

Anafora s jedným antecedentom

Napr. v ustanovení § 507 ods. 1 Občianskeho zákonníka⁵ (ďalej „OZ“)

---

⁵ Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník z 26. februára 1964. Časová verzia predpisu účinná od 30. 1. 2019.

- (1) *Ak nemožno vadu odstrániť a ak nemožno pre ňu vec užívať dohodnutým spôsobom alebo riadne, je nadobúdateľ oprávnený domáhať sa zrušenia zmluvy. Inak sa môže nadobúdateľ domáhať buď primeranej zľavy z ceny, výmeny, alebo opravy alebo doplnenia toho, čo chýba.*

sa konciznosť textu dosahuje tým, že sa v druhej vete prvého súvetia používa osobné zámeno **ňu**, ktoré odkazuje na dlhší výraz *vada* v prvej vete; ide pritom o retrospektívne odkazovanie v texte. Keďže gramaticky zhodným výrazom so zámenom **ňu** je jediný výraz, a to slovo *vada*⁶ (ide predovšetkým o totožnosť rodu a čísla; totožnosť pádu je výsledkom použitia druhej akuzatívnej väzby),⁷ nevzniká pri identifikácii významu, na ktorý slovo **ňu** sprostredkovane odkazuje, žiadny problém a používateľ jazyka túto identifikáciu a následnú substitúciu bez problémov zvládne. Tento jazykový jav spätného odkazovania v texte sa nazýva anafora, výraz, na ktorého význam sa odkazuje, antecedent (predchodca) a odkazujúci výraz možno označiť za identifikátor.⁸ Keďže perspektívne odkazovanie v texte – katafora – sa od anafory líši len

---

⁶ Odhliadame od problému, že výraz *vada* vo význame chyba sa nepovažuje za správny, a rešpektujeme znenie zákona. Výraz „*vada*“ v normatívnych textoch akceptujeme ako *terminus technicus*.

⁷ Totožnosť spomínaných gramatických kategórií pritom zďaleka nie je nutná vo všetkých typoch prípadov s endoforickým odkazovaním. Lingvistika v oblasti typológie súvisiacich prípadov ponúka množstvo poznatkov, ktoré sa odvíjajú od vymedzenia substantívnych, adjektívnych, numerálnych a adverbialných zámen (pozri napr. Ružička a kol., 1966, s. 236). Adjektívne zámená sa spravidla gramaticky zhodujú s nadradeným menom. Pri substantívnom použití vystupuje to popredia aj problém uplatňovania iných gramatických prostriedkov spájania slov, predovšetkým väzby. Uvedieme len niekoľko ilustratívnych príkladov bez nároku na podanie vyčerpávajúcej informácie. Napr. vo vetách *Stretol som priateľa a dlho som sa s ním rozprával.* či *Pomáhame občanom a chránime ich.* sú identifikátor a substantívum v odlišnom páde, vo vetách *Stretol som Petra a Pavla a pozdravil som ich.* a *Máme dodávateľa, ale potrebujeme ich viac.* sú identifikátory a substantíva v inom čísle a pri odkazovaní na význam celej vety, infinitívnej konštrukcie, vytyčeného vetného člena a pod. identifikátor *to* nekopíruje gramatické kategórie výrazov, na ktoré sa vzťahuje (na dôvažok, ak je v pozícii predmetu, nezohoduje sa s ním v rode a čísle ani prísudok: *To bola vážna chyba. To boli vážne chyby.*). Pri detailnom opise krokov rekonštrukcie zmyslu prostredníctvom zámennej substitúcie komplikuje situáciu aj bezrodovosť časti zámen (osobitne substantívnych zámen v prvej a druhej osobe, ktoré ale odkazujú exoforicky) a rodový synkretizmus množstva gramatických tvarov rodových zámen (vrátane foriem substantívnych zámen 3. osoby). Napriek tomu v tomto smere predstavuje korešpondencia gramatických kategórií jeden zo základných rekonštrukčných nástrojov.

⁸ Na označenie takýchto výrazov preberáme termín *identifikátor*, ktorý používa napr. M. Komárek (1978, s. 5), neskôr L. Zimová (1994, s. 30) a F. Štícha (1999, 123). Zdá sa, že tento prístup v súčasnosti rezonuje medzi českými romanistami (Čermák – Zavadil, 2010, s. 370; Pešek, 2014, s. 148; Erbenová, 2016, s. 182). Všeobecne o deiktickej identifikácii hovorí F. Čermák a B. Zavadil (2010, s. 370), o *deiktických identifikátoroch* píše aj M. Dudok (2007, s. 341). M. Komárek (1978, s. 5) uvádza: „Trebaže se nevyhýbáme tradičnímu označení zájmeno (zvl. jde-li skutečně o jméno), dáváme zde přednost termínům *deiktické slovo* nebo *identifikátor* (...) deiktická slova skutečnost nepojmenovávají, nýbrž ukazují buď k ní, nebo k jejímu pojmenování v textu a tím ji identifikují, tj. umožňují, aby obsah věty mohl být ke skutečnosti jednoznačně vztažen.“ Termín sa používa aj vo viacerých heslách v *Novom encyklopedickom slovníku češtiny online* (Osolsobě, 2017a; Osolsobě, 2017b; Kollářová, 2017).

smerom odkazovania a ostatné súvislosti a dôsledky sú rovnaké, nebudeme sa kataforou zaoberať zvlášť.

Rekonštruované zexplicitnené znenie časti citovaného ustanovenia je preto nasledujúce:

- (1*) *Ak nemožno vadu odstrániť a ak nemožno pre vadu vec užívať dohodnutým spôsobom alebo riadne...*

Hoci v uvedenom prípade sa neušetrilo veľa miesta – len jedna slabika, predsa je to ľahko pochopiteľný príklad, ako sa odkazom môže text zhutňovať. Ak by odkazovacím výrazom bolo slovo ako *to*, *ten*, *tá*, *tento* a namiesto slova *vada* by antecedentom bola celá veta, odsek či celý zákon, účinok zhutňovania textu by bol oveľa väčší.

Problematika anafory a katafory je veľmi stará a špeciálnu funkciu katafory v kombinácii s podmienkovým spojením (a výpusťou) systematicky využívali napríklad už stoici na formulovanie všeobecných tvrdení:

- (2) *Ak je niekto človekom, tak (ten) je smrteľným rozumným živočíchom* (Gahér, 2006, s. 208).

Keďže stoici nepoužívali vymedzovacie kvantitatívne zámená, pri reflexii stickej logiky a sémantiky historici logiky pod vplyvom prevládajúcej aristotelovskej paradigmy nezbadali až do začiatku 20. storočia, že ide o korektné vyjadrenie všeobecnosti. Preto stoikom neoprávnene upierali, že vypracovali systém predikátovej logiky pred viac ako dvetisíc rokmi (Gahér, 2006, s. 202 an). Mimochodom, tento spôsob zachytenia všeobecnosti sa zachoval práve vo formuláciách právnych ustanovení najmä v oblasti kontinentálneho občianskeho práva.

Vráťme sa k nášmu prvému príkladu anafory. Z hľadiska modernej logickej sémantiky bolo v bohatej odbornej literatúre predstavených viacero vysvetlení javu anafory. Jedna z prvých slovenských štúdií o anafore z pohľadu logiky pochádza z pera jedného zo spoluautorov tejto štúdie (Gahér, 2002). Odvtedy vývoj vysvetlenia povahy anafory pokročil a veľmi podrobnú a dôslednejšie rozpracovanú analýzu javu anafory z pohľadu logiky môžeme nájsť v prácach Marie Duží, Bjørna Jespersena a Pavla Maternu (2010, s. 323 – 359) a M. Duží a P. Maternu (2012, s. 344 – 370). Ich vysvetlenie sa v princípe zhoduje s prevládajúcim lingvistickým názorom,⁹ podľa ktorého v prípade samej anafory ide o nahradzovanie, *substitúciu*. *Výslednú vetu získame tak, že v pôvodnej vete vyskytujúci sa odkazujúci výraz – identifikátor (ňu) nahradíme antecedentným výrazom (vadu).*¹⁰ Celková komunikač-

⁹ Na druhej strane je prekvapivé, že časť lingvistov od čias Noama Chomského sa stále márne snaží koherentne vysvetliť zdanlivú anaforu v prípade zvrtných slovies – pozri napríklad Y. Huang (2004, 288 an). V skutočnosti však o anaforu nejde – pozri napríklad F. Gahér, 2016, s. 859 an.

¹⁰ Logická sémantika narazila na problém pri odkazovaní v tzv. hyperintenzionálnych kontextoch – napríklad propozičných a pojmových postojoch a pod., pričom viacerí autori navrhli rôzne riešenia. V tejto štúdií sa tomuto problému nebudeme venovať.

ná informácia vety nie je len význam takto skonštruovanej výslednej vety, ale aj význam pôvodnej vety, význam antecedentu (vstup) i sama operácia substitúcie, ktorá je zložkou procedurálne ponímaného významu tohto súvetia. Aj v tomto prípade sa možno oprieť o informatickú metaforu: použitie identifikátorov pripomína použitie odkazov (shortcut/alias/symlink), t. j. malých súborov, ktoré odkazujú na údaje v inom adresári; vďaka nim možno prostredníctvom jednoduchého príkazu otvoriť súbor z určitého adresára bez toho, aby sme ho uložili v adresári, ktorý práve používame. Zatiaľ čo odkaz obsahuje presnú cestu k cieľovému súboru, v prípade anafory je situácia odlišná. Z druhej strany je však operácia substitúcie taká jednoduchá, že ju používateľ jazyka robí akoby automaticky a ani si neuvedomí, že by sa riadil nejakým pravidlom.

2. PRAVIDLO POSLEDNÉHO ANTECEDENTU

Pri rekonštrukcii textu s anaforou vyvstáva problém vtedy, keď potenciálnych kandidátov na úlohu antecedentu je viac. Napríklad v súvetí:

(3) *Sanin s Pantaleonem přijeli první, jak tento předvídal.*¹¹

nie je zrejmé, na význam ktorého výrazu identifikátor *tento* odkazuje: môže to byť aj *Sanin* aj *Pantaleone*, pretože obe mená sa gramaticky zhodujú v rode a čísle s identifikátorom. Josef Hrbáček vo vzťahu k interpretácii tejto vety píše, že „staré pravidlo o odkazovaní k objektu bližšiemu v texte zájmenom *tento*, k vzdälenejšiemu zájmenom *onen* je dnes již neznámé, takže nevíme, kdo předpověděl dřívější příjezd, zda Sanin, nebo Pantaleone“ (Hrbáček, 1987, s. 125).

Hoci J. Hrbáček chápe toto pravidlo ako normatívne, predsa si uvedomuje, že pri tvorbe viet sa už zvyčajne nerešpektuje ako záväzné, čo sťažuje textovú interpretáciu. Pre jazyky, ktoré vykazujú slabé znaky syntetickosti, ako napr. angličtina, resp. pre syntetické jazyky, pri ktorých sa pri zámennej substitúcii nemožno opierať o korešpondenciu gramatického rodu, je potenciálna nejednoznačnosť spojení s anaforou väčšia než v jazykoch výraznejšie flektívnych, ako je napr. slovenčina.

S týmto faktom súvisí tzv. pravidlo posledného antecedentu (PosAnt), ktorého história je spätá s dejinami britského práva. Prvá stopa po tomto pravidle (po latinsky *Ad proximum antecedens fiat relatio, nisi impediatur sententia* [vzťažné slová odkazujú na najbližší antecedent, ak tomu nebráni kontext]) pochádza z roku 1431 (pozri Seipp). Jeho zavádzanie sa spája práve s okolnosťou, že angličtina v období neskorého stredoveku strácala znaky flektívnosti (LeClercq, 1996, s. 83 an).

---

¹¹ Citujeme z českého zdroja, ktorý uvádzame nižšie.

Spomínané pravidlo sa má podľa americkej teórie práva vzťahovať na takéto a obdobné prípady anaforického odkazovania. Býva formulované všeobecne – t. j. aj pre retrospektívne aj prospektívne odkazovanie, a to pravidelne v teoretických prácach o interpretácii práva (Sutherland, 1891, §267, s. 349), a pertraktuje a definuje sa „funkcionalisticky“ aj v štandardných slovníkoch ako normatívne pravidlo pre tvorbu textu:

Legislatívne PosAnt:

„Anaforické zámeno (odkazujúce dozadu) alebo kataforické zámeno (odkazujúce dopredu) má byť umiestnené tak blízko k podstatnému menu alebo mennému výrazu, ako to len konštrukcia umožňuje, a to takým spôsobom, že nie je žiadne riziko viacznačnosti“ (Burchfield, 1996, s. 629; prekl. autori).

Presne vzaté, nejde o definíciu, ale o schému vymedzenia, ktorej hlavným kritériom je cieľ jednoznačnosti výsledného vyjadrenia (teleologická formulácia) a má sa týkať tvorby textu. Pre rekonštrukciu textu by malo platiť symetrické interpretačné pravidlo PosAnt:

Interpretačné PosAnt:

„Zámeno, vzťažné zámeno alebo vymedzovacie (ukazovacie) zámeno sa vo všeobecnosti vzťahuje na **najbližšieho rozumného predchodcu**“ (Scalia – Garner, 2012, s. 144; prekl. autori).

Výraz *rozumného predchodcu* môžeme dešifrovať zrejme ako skratku pre *gramaticky*¹² a významovo vhodného predchodcu.

Vráťme sa ešte k situácii v českej a slovenskej lingvistike v otázke pravidla posledného antecedentu. V lingvistických prácach sa anaforické, resp. kataforické nadväzovanie podrobne skúma predovšetkým z hľadiska konexie, resp. kohézie textu (pozri napr. Skalička, 1960, s. 241 – 249; Daneš – Hlavsa – Grepl, 1987, s. 623; Bajzíkova, 1973, s. 158; Bajzíkova, 1983, s. 141 – 146; Dolník – Bajzíkova, 1998, s. 15 – 33). Po významovej stránke sa vysvetľuje prostredníctvom koreferenčného vzťahu,¹³ pričom sa ale upozorňuje na to, že tento vzťah má inú povahu ako vzťah endoforický a rozsahovo sa s ním úplne neprekrýva (Pergler, 2014, s. 7 – 8). Značná pozornosť sa venuje otázkam lexikálnej sémantiky, syntaktického spájania a klasifikácie konektorov, na základe empirických výskumov sú dobre opísané funkcie, spôsob používania a vzájomné vzťahy endoforík (pozri napr. Kolářová, 2014). Zatiaľ však pravdepodobne nie je vypracovaný komplexný súbor pravidiel substitúcie identifikátorov (naprieč jazykovými rovinami); lingvistické výskumy sa orientujú skôr na deskriptívny (taxo-

¹² Kritérium totožnosti gramatických kategórií pritom neplatí absolútne; porov. poznámku č. 6.

¹³ Koreferencii sa podrobne venoval napr. F. Daneš (1979).

nomický) výskum ich typov a použití v textoch a na ich teoretickú interpretáciu. Menšia pozornosť sa venuje snahe o vypracovanie univerzálne použiteľného komplexu explicitných substitučných pravidiel, čo azda súvisí s pestrou povahou jazykovej empirie, od ktorej sa odvíjajú ciele jazykovedných výskumov.

Sporný prípad – prípad prezidenta Tylera

Ako príklad aplikácie pravidla posledného antecedentu predkladajú autori Antonio Scalia a Bryan Garner analýzu známeho prípadu prezidenta Johna Tylera. Je známe, že v roku 1841 prezident William Henry Harrison počas výkonu úradu približne mesiac po uvedení do úradu deviateho prezidenta Spojených štátov zomrel. Príčina bola poučná – počas inaugurácie tento bývalý vojak rečnil približne dve hodiny napriek dažďu bez dáždnika či kabáta, ochorel na zápal pľúc a do mesiaca zomrel. Viceprezident John Tyler sa stal novým prezidentom. Alebo nestal?

Ako kľúčový sa javí výklad ustanovenia v článku II Ústavy Spojených štátov amerických:

- (4) *V prípade zbavenia prezidenta úradu alebo jeho smrti, rezignácie alebo neschopnosti vykonávať práva a povinnosti uvedeného úradu, prechádza to isté¹⁴ na viceprezidenta.¹⁵*

Otázkou bolo, čo prechádza. Do úvahy prichádzali podľa autorov A. Scaliu a B. Garnera dve interpretácie:

Interpretácia A: najbližším antecedentom k identifikátoru je druhý výskyt výrazu *úrad* (v slovenčine v tvare *úradu*).

Interpretácia B: antecedentom sú *práva a povinnosti*.

Stal sa John Tyler desiatym prezidentom alebo zostal viceprezidentom s práva-
mi a povinnosťami prezidenta? Rozhodnutie a stanovenie operatívnej normy na základe pravidla posledného antecedentu by bolo nasledujúce: kým výraz *úradu* (*office*) je prvý vhodný, na ktorý môže odkazovať identifikátor *to isté* (*the same*), výraz *práva a povinnosti* je vzdialenejší potenciálny antecedent ako výraz *úradu*. Americkí ústavní právnici dlho diskutovali o tomto probléme a priklonili sa k interpretácii A v súlade s pravidlom posledného antecedentu.

Kritická sémantická úvaha:

Interpretácia A vo význame *prechádza úrad na viceprezidenta* z hľadiska významového členenia a súdržnosti nie je prioritná, pretože prvý výskyt slova *úrad* je

---

¹⁴ Danú pasáž cielene prekladáme doslovne, aby sa v čo najvyššej miere zachovali interpretačné problémy súvisiace s východiskovým textom.

¹⁵ “In Case of the Removal of the President from Office, or of his Death, Resignation or Inability to discharge the Powers and Duties of the said Office, the Same shall devolve on the Vice President” (Scalia – Garner, 2012, s. 144; prekl. autori).

v spojení, v ktorom toto slovo len významovo rozvíja nadradený vetný člen *práva a povinnosti*. Tento výraz však tiež len rozvíja význam nadradeného výrazu *vykonávať*. Ten už je v spojení, ktoré sa neguje, a v tomto zmysle má toto spojenie rovnakú povahu ako ostatné prípady ukončenia vykonávania úradu prezidenta (*zbavenie úradu, smrť, rezignácia, neschopnosť*), z ktorých preto ani jeden nemôže byť odkazovateľným výrazom (neprechádza zbavenie úradu, smrť, rezignácia, neschopnosť). Takže odkazovanie sa má zastaviť na prvom vhodnom výraze, ktorým je **vykonávať práva a povinnosti uvedeného úradu**. V tomto zloženom výraze je tiež anaforický výraz *uvedeného*, ktorý odkazuje jednoznačne na jediný výskyt slova *úrad*, charakterizovaný ako ten úrad, ktorého bol prezident zbavený; ide teda o úrad prezidenta. Ak urobíme toto nahradenie, dostaneme ako odkazovaný výraz: **vykonávať práva a povinnosti úradu prezidenta**.

Rekonštrukcia explicitného znenia časti článku II podľa modifikovanej interpretácie B (antecedentom nie sú priamo *práva a povinnosti*, ale *vykonávať práva a povinnosti*) znie:

(4*) *V prípade zbavenia prezidenta úradu alebo jeho smrti, rezignácie alebo neschopnosti vykonávať práva a povinnosti úradu **prezidenta** prechádza vykonávanie práv a povinností úradu prezidenta na viceprezidenta.*

Podporný argument pre túto interpretáciu: použité sloveso *prechádza* [*odovzdáva sa (devolve st. on sb.)*] nie je vhodné na vyjadrenie narábania s úradmi, ale len s kompetenciami úradu, právomocami a povinnosťami. Nehovoríme, že *jeden úrad prechádza na iný*, ale skôr že *právomoci jedného úradu prechádzajú na vykonávateľa iného úradu*. Podobne to je vyjadrené v našej ústave¹⁶ v čl. 105 ods. 1, ktorý normuje, že presne vymedzené oprávnenia prezidenta *prechádzajú* na vládu Slovenskej republiky, resp. iné presne vymedzené oprávnenia *prechádzajú* na predsedu Národnej rady Slovenskej republiky. Preto je interpretácia B bližšia nami navrhovanej rekonštrukcii – zmenia sa kompetencie viceprezidenta, úrad prezidenta sa nijako nezmení a ani úrad viceprezidenta sa nepremení na úrad prezidenta. Je zaujímavé, že v neskorších prekladoch ústavy Spojených štátov amerických do slovenčiny a češtiny (Cooke, 1999, s. 70; Tindall – Shi, 1994, s. 796) sa stratil identifikátor a jav anafory sa nahrádza explicitnou formuláciou o prechádzaní úradu,¹⁷ čo nemá podklad v origináli,¹⁸ ale má oporu až v znení XXV. dodatku z roku 1967, ktorý už zmenil inkriminované ustanovenie v súlade s interpretáciou A (... *stane sa prezidentom vice-*

¹⁶ Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992. Časová verzia predpisu účinná od 1. 7. 2019.

¹⁷ „prechádza jeho úrad na viceprezidenta“/„přechází jeho úřad na viceprezidenta“.

¹⁸ Brady, 2007, s. 7.

prezident) a zmieňuje sa aj o nadväzujúcej právomoci kongresu.¹⁹ Podľa tohto dodatku však v prípade nespôsobilosti vykonávať funkciu vykonáva tieto právomoci viceprezident ako úradujúci prezident, čo je v súlade s interpretáciou B.

Záver 1: Úrad desiateho prezidenta USA podľa našej analýzy nebol obsadený v súlade s vtedy platnou ústavou a Tyler sa mal stať viceprezidentom s kompetenciami prezidenta.²⁰

Záver 2: Interpretačné pravidlo posledného antecedentu je zaručene platné len v tých prípadoch, keď sa text utváral v súlade s normotvorným pravidlom posledného antecedentu. Toto zrejme nie je pri tvorbe právnych kódexov zaručené vo všeobecnosti, a preto bez sémantického overenia je to len jedna z možností postupu, pričom sa môžu uplatniť aj iné syntaktické pravidlá a princípy.

3. PRAVIDLO SÉRIOVÝCH ANTECEDENTOV

Končíznosť textu môžeme dosiahnuť odkazovaním nielen na jeden vybraný antecedent z mnohých, ale aj na celú sériu antecedentov. Príkladom takého textu je:

- (5) *Z platného záväzku je dlžník povinný niečo dať, konať, niečoho sa zdržať alebo niečo trpieť a veriteľ je oprávnený to od neho požadovať.* (§ 494 OZ)

V závere súvetia máme dva identifikátory: výrazy *to* a *neho*. Identifikátor *to* anaforiccky odkazuje na sériu antecedentov: *niečo dať, konať, niečoho sa zdržať, niečo trpieť*, pričom pri jednom z nich je použitá aj anaforiccká výpustka – *niečo konať*. Tvorba tohto zhutneného textu sa neriadila pravidlom posledného antecedentu, ale komplementárneho *pravidla sériových antecedentov* (SerAnt). Uvedený text sa syntaktickými ukazovateľmi nelíši od textu (4), a predsa sémantická kohézia textu s dominantným fókusom (cieľom) *plniť záväzok* stanovuje, že vhodnými antecedentmi sú všetky výrazy v sérii s konatívnym významom právnej regulácie. Toto pravidlo by sme mohli sformulovať takto:

Interpretačné SerAnt:

Identifikátor odkazuje na celú sériu syntakticky zhodných antecedentov, pokiaľ jeho významová kohézia s významami série antecedentov je silnejšia ako jeho kohézia s niektorým (najmä najbližším) jednotlivým antecedentom.

Identifikátor *neho* má jediný syntakticky vhodný antecedent (*dlžník*), preto v tomto bode nevzniká problém s interpretáciou a nemusíme sa rozhodovať medzi nejakými konkurenčnými či komplementárnymi pravidlami.

---

¹⁹ Tamže, s. 24 – 25. V originálnom texte sa ustanovenie nekončilo bodkou, ale čiarkou a nasledovalo splnomocnenie Kongresu stanoviť zákonom, ktorý štátny úradník bude vykonávať úrad prezidenta, ak ani viceprezident nebude spôsobilý vykonávať funkciu, až kým nepominú prekážky na obvyklý výkon funkcie alebo nebude zvolený nový prezident.

²⁰ Pochopiteľne, to platí len v oblasti sémantickej analýzy textu Ústavy USA, neprináleží nám zasahovať do kompetencií Najvyššieho súdu USA ani meniť históriu.

4. VÝPUSTKA (ELIPSA)

Veľmi účinným a pohodlným spôsobom zhutňovania textu je výpustka jednoduchého alebo zloženého výrazu. V predchádzajúcej vete sme za slovom *jednoduchého* vypustili slovo *výrazu*, ktoré sme uviedli až v nasledujúcom texte za slovom *zloženého*. V zmysle interpretácie, ktorej sa dotkneme nižšie, ide o kontextovú, konkrétne kataforickú (perspektívne orientovanú) elipsu. Kontextové elipsy môžu byť anaforické, kataforické aj exoforické (mimotextové – situačné) (pozri Pavlovič, 2012, 5.2.1.; porov. Mikulová, 2011, s. 10; Bajzиковá, 1983, s. 145; Oravec – Bajzиковá, 1986, s. 226). My sa budeme zaoberať len vnútrotextovými (endoforickými) výpustkami.

Niektorí starší lingvisti vyzývajú k opatrnosti pri používaní výpustiek, pokiaľ to nie je nevyhnutné a hrozí nejednoznačnosť textu (Jespersen, 1963, s. 807). Skepticizmus jazykovedcov v otázke jednotného pravidla tvorby elipsy vyjadril Jakov Georgievič Testelec. Podľa neho takéto jednotné pravidlo pre tvorbu elipsy v lingvistiky zrejme ani nemôže byť sformulované: „Výsledok 50-ročného výskumu elipsy v rámci formálnej gramatiky: je jasné, že elipsa, t. j. nevyjadrenosť tých fragmentov vety, ktorých význam sa dá zrekonštruovať na základe kontextu, sa podľa všetkého ani v jednom jazyku nepodriaďuje jednotnému pravidlu (napr. z niekoľkých opakujúcich sa reťazcov odstrániť všetky okrem jedného). Elipsa sa realizuje formou niekoľkých konštrukcií, ktoré sa riadia rôznymi pravidlami a rôznym spôsobom zapadajú (alebo nezapadajú) do teoretického modelu, akceptovaného výskumníkom“ (Тестелец, 2011, s. 1; prekl. autori).

Českí lingvisti tiež konštatujú rôzne prístupy k vysvetleniu elipsy, a to aj k otázke jej jednoznačnej rekonštruovateľnosti, ako to dosvedčuje heslo ELIPSA od autoriek Jarmily Panevovej a Hany Gruet Škrabalovej v *Novom encyklopedickom slovníku češtiny online* (Panevová – Škrabalová, 2017). Odlišnú a podrobnú taxonómiu elipsy v češtine podáva Marie Mikulová (2011, s. 77 an). Podobne ako sme konštatovali v prípade identifikátorov, ani v prípade elipsy sa v závislosti od jej typu nemusí požadovať totožnosť pádu a čísla.²¹

V právnych textoch sú elipsy veľmi časté a prevažujú zložené elipsy (sylepsy). Pre právne texty je zrejme najdôležitejší ten prípad elipsy, ktorý lingvisti nazývajú *koordinované štruktúry*, o čom nás môže presvedčiť napríklad čítanie Občianskeho či Obchodného zákonníka. V tomto prípade je základnou otázkou hranica medzi súvetím a viacnásobným vetným členom. Ak ide o skrátenie dvoch viet, je to *zjednocujúca koordinácia*, ak ide o nevetné skrátenie, ide o *rozširujúcu koordináciu* (Daneš – Hlavsa – Grepl, 1987, s. 410). Niektorí autori v prípadoch koordinovaných štruk-

---

²¹ Zapli sme lampu, ale (lampa) hneď zhasla; Helena býva vo vile na Palisádach, ale teraz chce inú (vilu); Treba vyriešiť ak nie všetky úlohy, tak aspoň väčšinu (z úloh); Treba vyriešiť ak nie všetky úlohy, tak aspoň jednu (úlohu); Jedna kniha je drahšia ako dve (knihy); Jedna kniha je drahšia ako päť (kníh). Obdobné príklady uvádza Testelec (2011).

túr odmietajú hovoriť vôbec o elipse, ale len o vetách s viacnásobným prísudkom, resp. iným vetným členom. Podobne M. Mikulová (2011, s. 27, 46 – 49) konštrukcie s viacnásobným vetným členom nehodnotí ako eliptické. Ján Oravec a Eugénia Bajzíkova (1986, s. 42) prípady typu *Pieseň znie mohutne, ale čisto a jemne* riešia v intenciách koordinatívnej syntagmy vo funkcii príslovkového určenia bez zmienky o prípadnej eliptickej povahe konštrukcie.

Naproti tomu František Daneš, Zdeněk Hlavsa a Miroslav Grepl, ktorí sa otázkam elíps vo vetách s koordináciu podrobnejšie venujú (1987, s. 409 an), hodnotia zjednocujúcu koordináciu priamo ako eliptickú (koordinačná elipsa). V súvislosti s tým hovoria o striktnom pravidle pre koordinačné elipsy požadujúcom významovú a formálnu zhodu dominujúceho člena s dominovaným členom (1987, s. 412). Hodnotia niektoré typy koordinačných elíps a uprednostňujú tie, ktorými sa dosiahne napr. zhoda gramatických kategórií rodu a pádu. Miesto vety *Milujeme a sloužíme svému poslání*, ktorá vznikla nevhodným vypustením z viet *Milujeme své poslání* a *Sloužíme svému poslání*, preferujú pronominalizačnú formu *Milujeme své poslání a sloužíme mu*. Táto posledná podoba je však už prípadom anafory.

Pozrime sa na niektoré príklady elíps z oblasti právnych textov. Napríklad už uvedené ustanovenie § 507 ods. 1 OZ

- (1) *Ak nemožno vadu odstrániť a ak nemožno pre ňu vec užívať dohodnutým spôsobom alebo riadne...*

obsahuje slovo *riadne*, ktoré by na základe významovej súvislosti textu odborník v danej oblasti (občianske právo) považoval za torzo vety, z ktorej bolo vypustené retrospektívne spojenie *ak nemožno pre ňu vec užívať*, a neskrátená formulácia by po rekonštrukcii anafory znela nasledovne:

- (1**) *Ak nemožno vadu odstrániť a ak nemožno pre vadu vec užívať dohodnutým spôsobom alebo ak nemožno pre vadu vec užívať riadne...*

Právnik by z terminologického a právno-sémantického hľadiska argumentoval v prospech tejto rekonštrukcie: právo rozlišuje podmienku *používanie veci dohodnutým spôsobom* a podmienku *používanie veci riadnym spôsobom*. Tieto dve podmienky sú samostatné – vyhodnocujú sa nezávisle a nesplnenie každej jednotlivo sa podieľa na splnení dostatočnej podmienky v hypotéze ustanovenia normy.

Ak je táto rekonštrukcia pre právnika pomerne zrejmalá a zdanlivo neproblematická, odlišná situácia môže nastať vtedy, keď pôjde o ustálené spojenie v jednej odbornej oblasti (právo), pričom však toto ustálené spojenie vzniklo zhutnením vyjadrenia dvoch samostatných kategórií inej odbornej oblasti (ekonómia):

- (6) *Objednávateľ je oprávnený po oznámení novourčenej ceny od zmluvy odstúpiť; ak od zmluvy odstúpi, je povinný zaplatiť zhotoviteľovi sumu pripadajúcu*

na vykonanú prácu a vzniknuté náklady podľa pôvodne určenej ceny, len pokiaľ mal z čiastočného plnenia zmluvy majetkový prospech. (§ 636 ods. 2 OZ)

Spojenie *vykonaná práca a vzniknuté náklady* právnik môže považovať za ustálené, na ktoré sa v tomto prípade vzťahuje výraz *suma pripadajúca na*. Ekonómia ale rozlišujú sumu pripadajúcu na vykonanú prácu a sumu pripadajúcu na vzniknuté (napr. materiálové) náklady – práca a materiálové náklady sú pre nich odlišné kategórie a podobné spojenia by považovali za eliptické, hoci možno nie úplne vhodne sformulované. Z právneho hľadiska však v zmluve o diele môže byť vyjadrená jedna suma za obidve položky spolu, a preto uvedené spojenie nemusia právnici chápať ako elidované. Lingvista nevie rozhodnúť, ktorý z týchto dvoch prípadov nastáva – ide o úlohu pre odborníka v danej oblasti.²² V práve to bude neelidované ustálené spojenie, v ekonómii by to bola koordinačná elipsa.

Pravidlo rekonštrukcie koordinačnej syntagmy:

Ak doplnenie potenciálne vypusteného výrazu vedie k vyjadreniu samostatnej podmienky alebo samostatnej právnej regulácie, tak sa výraz interpretuje ako *koordinačná elipsa*. Toto pravidlo už nie je iba syntaktické, ale dominuje v ňom sémantický aspekt.

5. MODIFIKÁCIA A PROBLÉM IDENTIFIKÁCIE OPERANDA (REFERENTA) PRI VÝPUSTKE

Vypustený výraz môže plniť rôzne úlohy v celkovej skladbe významu vety. Často ide o úlohu modifikátora – výrazu, ktorého význam ovplyvní výslednú extenziu určenú významom spojenia modifikujúceho výrazu s modifikovaným výrazom. Výsledný rozsah modifikovaného výrazu je určený významom spojenia modifikujúceho výrazu s modifikovaným výrazom. Napríklad, prídavné meno v spojení s podstatným menom môže výslednú extenziu nezmeniť (*živé ryby*), môže určiť extenzionálny prienik (*morské cicavce*), vlastnú podtriedu (*listnaté stromy*) či špeciálnu podtriedu pôvodného komplementu (*uhynuté ryby*). Preto pre jednoznačnosť spätnej rekonštrukcie je dôležité správne identifikovať výraz, ktorého význam má vypustený výraz modifikovať. Inými slovami, aby bola modifikácia uskutočnená v súlade s významom neskráteneho (produktorom len zamýšľaného) textu, adresát musí vedieť správne určiť argument modifikačnej funkcie – jej *operandum*.²³

²² K záveru o potrebe uplatnenia špecifických odborných (nelingvistických) znalostí dospievajú aj F. Daneš, Z. Hlavsa a M. Grepl (1987, s. 414) pri analýze viet *Funkce je rostoucí a spojitá v intervalu <-1, 1> a Zdroje se liší výstupným napětím a proudem*. Pri vetách typu *U germania a křemíku určeného k výrobě polovodičových prvků se klade požadavek...* a vyzývajú na ich nahrádzanie jednoznačnými formuláciami.

²³ V anglofónnej literatúre sa používa výraz *referent* (Scalia – Garner, 2012, 152 an).

Ak sú syntaktické ukazovatele jednoznačné a podľa nich rekonštruovaný text je zo sémantického hľadiska koherentný s okolitým textom, identifikácia operanda bola zrejme úspešná. Situácia sa komplikuje jednak tým, že sama výpustka môže byť zložená, a jednak tým, že v texte sa vyskytuje viac potenciálnych operánd. Podobne ako pri anafore môžeme pre takéto situácie rozlíšiť dve komplementárne pravidlá: a) *pravidlo najbližšieho rozumného operanda*²⁴; b) *pravidlo sériovej modifikácie (špecifikácie)*.²⁵ Prvé pravidlo najbližšieho rozumného operanda je použité pri rekonštrukcii textu, v ktorom bola uskutočnená len jedna výpustka.

6. PRAVIDLO SÉRIOVEJ MODIFIKÁCIE

Pri viacnásobnej výpustke bývajú výrazy, ktorých význam má vypustený výraz modifikovať, t. j. operandá, usporiadané v texte za sebou – v sérii. Napríklad v druhom súvetí už uvedeného ustanovenia § 507, ods. 1 OZ

- (1) *...Inak sa môže nadobúdateľ domáhať buď primeranej zľavy z ceny, výmeny, alebo opravy alebo doplnenia toho, čo chýba.*

je spojenie sa môže nadobúdateľ domáhať vypustené²⁶ trikrát. Pripomíname, že výroková spojka *inak* v ustanovení (1) má za prvé operandum predchádzajúce súvetie, čiže tiež ide o jav významovej kohézie. Neskrátený tvar na základe sémantickej kohézie a pravidla sériovej modifikácie aj s doplnením vypustenej spojky *alebo* môže rekonštruovať takto:

- (1***) *Inak sa môže nadobúdateľ domáhať buď primeranej zľavy z ceny, alebo sa môže nadobúdateľ domáhať výmeny, alebo sa môže nadobúdateľ domáhať opravy, alebo sa môže nadobúdateľ domáhať doplnenia toho, čo chýba.*

Pri každom výskyte doplneného spojenia je daný predmet kvalifikovaný ako samostatný predmet právnej regulácie a vstupuje do sémantickej väzby s doplneným významom. V tomto prípade je situácia prehľadná, pretože aplikácia konkurenčného pravidla najbližšieho rozumného operanda by k uspokojujivej rekonštrukcii nevedla – torzá dvoch kláuz by neboli kompletizované a rozumieť tejto časti textu len ako rozvitému vetnému členu (rozširujúca koordinácia) je sémanticky neadekvátne: ide zjavne o samostatné formy právnej regulácie.

Pravidlo sériovej modifikácie má pri rekonštrukcii koordinatívnej syntagmy prednosť pred pravidlom najbližšieho rozumného operanda vtedy, keď výsledok

---

²⁴ Anglická lingvistika a americká teória práva hovoria o Nearest-Reasonable-Referent Canon (Scalia – Garner, 2012, s. 152).

²⁵ Series-Qualifier Canon (Scalia – Garner, 2012, s. 147).

²⁶ Vo vyššie opísanom zmysle koordinačnej elipsy.

aplikácie prvého operanda dáva zmysluplný výsledok, zatiaľ čo výsledok aplikácie druhého nie.

Situácia sa môže skomplikovať vtedy, keď rekonštrukcie pomocou oboch konkurenčných pravidiel najbližšieho rozumného operanda, resp. sériovej modifikácie budú sémanticky úplné a systémovo koherentné s okolitým textom. Podľa americkej jurisprudencie by o tom, ktoré pravidlo sa má pri interpretácii uplatniť, malo rozhodovať len syntaktické kritérium – napríklad interpunkčné znamienko (prítomnosť či neprítomnosť čiarky, resp. bodkočiarky). O tom, že takýto postup môže mať zásadné dôsledky pre aktérov konania pred súdom, svedčí prípad Lockhart.

Neprítomnosť čiarky má rozhodnúť o desaťročnom treste

Navrhovateľ Avondale Lockhart²⁷ čelil na federálnom súde obvineniu z prechovávanía detskej pornografie a hrozil mu minimálne 10-ročný trest, pretože už bol predtým odsúdený. Argumentoval, že jeho predchádzajúce odsúdenie za pokus o znásilnenie dospelaj priateľky nespadá pod povinný minimálny desaťročný trest, pretože toto ustanovenie sa týka len predchádzajúcich odsúdení za previnenia voči „maloletým alebo zvereným osobám.“ Jadro analyzovaného ustanovenia znie takto:

- (7) *Kto poruší federálny zákon o prechovávaní detskej pornografie... nebude odsúdený na viac ako desať rokov, ale... ak taká osoba bola predtým odsúdená podľa zákonov nejakého štátu za závažné sexuálne zneužívanie, sexuálne zneužívanie alebo zneužívajúce sexuálne konanie týkajúce sa maloletých alebo zverených osôb, bude taká osoba... odsúdená na najmenej desať a najviac na dvadsať rokov väzenia.*²⁸

Vo vzťahu k analýze syntagiem v citovanom ustanovení možno sformulovať tvrdenie, že prívlastok rozvíja buď celú koordinatívnu syntagmu, alebo len jeden jej člen. Zároveň sa ale otvára priestor pre názor, že ide o elipsu. Podľa autorov F. Daneša, Z. Hlavsu a M. Grepla (1987, s. 414) by sme sa mohli pýtať, či ide o tzv. koordináčnu elipsu, keďže: „... elize dominovaného členu, ktorý je antepónovaný alebo postponovaný koordináčni skupině členů dominujících, vede vždy k homonymii uvedeného druhu. Jejím podstatou je, že ztrácí formální znaky rozdílu mezi koordinací rozšiřující a sjednocující: nemůžeme poznat, zda dominovaný člen rozvíjí celou koordináční skupinu, nebo zda se vztahuje jen k jednomu členu.“

Pre odborný štýl uvedení autori predpokladajú, že môže ísť o ustálené spojenia, ktoré môžu byť homonymné pre laika, ale jednoznačné pre odborníka v danej oblas-

²⁷ Citované podľa Lee (2015 - Argument preview).

²⁸ *Whoever violates [the federal possession-of-child-pornography law] shall be imprisoned not more than 10 years, or both, but... if such person has a prior conviction... under the laws of any State relating to aggravated sexual abuse, sexual abuse, or abusive sexual conduct involving a minor or ward... such person shall be... imprisoned for not less than 10 years nor more than 20 years.*

ti – v našom prípade v oblasti práva. Na základe lingvistických kritérií však autori konštatujú nerozhodnosť. Ak by sme neboli schopní predložiť presvedčivú a zdôvodnenú jednoznačnú interpretáciu ani na základe odborných znalostí, lingvisti a logický sémantik by situáciu nezachránili: môžu ponúkať len viaceré možné alternatívne interpretácie, nie jedinú správnu.

Otázkou pre právnikov teda bolo, či výraz *týkajúce sa maloletých alebo zverených osôb* modifikuje len výraz *zneužívajúce sexuálne konanie*, alebo či špecifikuje aj výrazy *závažné sexuálne zneužívanie* a *sexuálne zneužívanie*. Ak tento výraz špecifikuje všetky tri jazykové spojenia, tak Lockhartovo prvé odsúdenie sa nepočíta, pretože obeťou nebola maloletá alebo zverená osoba, a minimálne 10-ročný trest sa v jeho prípade neaplikuje. Ak však tento výraz modifikuje len posledný výraz *zneužívajúce sexuálne konanie*, tak Lockhartovo prvé odsúdenie sa počíta (obeťou môže byť aj dospelá osoba) a minimálne 10-ročný trest sa aplikuje.

Lockhart argumentoval, že pravidlo sériovej modifikácie nás núti chápať všetky tri spojenia ako viažuce sa výhradne na maloleté alebo zverené osoby. Tieto tri spojenia tvoria jeden významovo integrovaný celok. Navyše, špecifikácia „maloletá alebo zverená osoba“ dáva zmysel v spojení so všetkými tromi výrazmi. Teda táto interpretácia je podľa neho v súlade so štandardnou syntaxou a jazykovou praxou.

Štátny zástupca použil odlišné pravidlo na interpretáciu ustanovenia – pravidlo najbližšieho rozumného operanda,²⁹ a preto spojenie *týkajúce sa maloletých alebo zverených osôb* podľa zástupcu modifikovalo len posledný výraz zo série, a to *zneužívajúce sexuálne konanie*. O tomto čítaní rozhodla neprítomnosť čiarky: za spojením *zneužívajúce sexuálne konanie* nie je čiarka – keby tam zákonodarca bol vložil čiarku, tak by to signalizovalo, že modifikátor sa aplikuje na všetky tri predchádzajúce výrazy. To však neurobil.

Štátny zástupca navyše spochybnil opodstatnenosť použitia pravidla sériovej modifikácie, a to odvolaním sa na iné pravidlo právnej interpretácie, podľa ktorého žiadna interpretácia ustanovenia nemôže viesť k tomu, aby sa niektorá jej časť stala nadbytočnou. Toto pravidlo by bolo porušené Lockhartovou interpretáciou, pretože ak sú oba výrazy *sexuálne zneužívanie* a *zneužívajúce sexuálne konanie* modifikované výrazom „*maloletá alebo zverená osoba*“, tak znamenajú presne to isté.

Lockhart však odporoval rovnakým spôsobom – interpretácia štátneho zástupcu podľa neho takisto vedie k redundancii. Ak *zneužívajúce sexuálne konanie* je špecifikované výrazom „*maloletá alebo zverená osoba*“, tak je úplne podradené pod *sexuálne zneužívanie*. Inak povedané, všetky odsúdenia za *zneužívajúce sexuálne konanie* zahŕňajúce nedospelé alebo zverené osoby sú prípadom odsúdenia za *sexuálne zneužívanie*.

---

²⁹ V citovanom blogu je chybný nadpis aj nesprávne označenie pravidla ako *pravidlo posledného antecedentu*. Na chybné zamieňanie týchto pravidiel aj v súčasnosti upozorňujú autori A. Scalia a B. Garner (2012, s. 432).

Pravidlo proti zbytočnosti (žiadne slovo v zákone nie je zbytočné) sa stalo zbraňou na oboch stranách sporu. Pred súdom boli použité aj iné argumenty. Najvyšší súd sa priklonil k interpretácii na základe pravidla najbližšieho rozumného operanda, teda za zvýšenú sadzbu trestu, ale na dolnej hranici (10 rokov). Pri „nerozhodnej“ argumentácii na základe konkurenčných pravidiel, v tomto prípade na základe pravidla najbližšieho rozumného operanda a pravidla sériovej modifikácie, sa často volí princíp miernosti. Aj sudcovia, ktorí rozhodovali hlasovaním, si dobre uvedomovali, že neprítomnosť čiarky či bodkočiarky môže byť iba písárskou chybou a že už existujú aj opačné precedентné rozhodnutia.

Americká lingvistka a odborníčka na písanie právnych textov Terri LeClerc (1996, s. 104) sa prikláňa k názoru, že takéto prípady poukazujú na opodstatnenosť požiadavky zaraďovať lingvistov medzi odborných zamestnancov legislatívy. Tí by v prípade homonymie podobných ustanovení upozornili právnikov – legislatívcov, aby zvolili jednoznačnú alebo neskrátenú formuláciu.

Spoliehať sa pri výklade ustanovení výlučne na ne/prítomnosť čiarky, bodkočiarky či bodky je všeobecne riskantné, pretože to môže byť spôsobené písárskou chybou. Uvedené príklady dokumentujú chybnú či neurčitú aplikáciu čisto **syntaktických pravidiel** posledného operanda a sériovej modifikácie, resp. ich prekonanie niektorými špecifickými **metódami interpretácie právnych textov**. Tieto metódy, napríklad systematický výklad či teleologické výklady na základe identifikácie cieľa, účelu zákona, sa už plne opierajú o sémantiku – o významovú kohéziu a koherentnosť právneho textu.

7. ELIPSA VERZUS ANAFORA A AKTUÁLNE ČLENENIE VETY

7.1 ELIPSA A TÉMA VETY

Pri voľbe nástroja na komprimovanie textu zohráva úlohu aj aktuálne členenie vety na východisko, základ (tému) a na jadro, ohnisko (rému). Jazyková prax ukazuje afiliáciu opakovania témy s elipsou a rozvíjania rémy s anaforou.

Na dôležitosť aktuálneho členenia pri vymedzovaní elipsy sa v lingvistike bežne upozorňuje. Uvádza sa napríklad, že sa vynechávajú jadrové (tematické) časti, t. j. známe informácie, pričom otázka opakovania vetných členov nie je rozhodujúca (Grepl – Karlík, 1989, s. 340; Mikulová, 2011, s. 12).

Primárnosť témy zrejme viedla k uprednostneniu jednoduchšieho nástroja a ustálilo sa pravidlo, podľa ktorého pri rozvíjaní jednej témy v naväzujúcich vetách sa na zhutnenie textu používa práve anaforická výpusťka. Potvrďuje to napríklad nasledujúce normatívne ustanovenie:

- (8) *Predávajúci zodpovedá za vady, ktoré má predaná vec pri prevzatí kupujúci. Pri použitých veciach nezodpovedá za vady vzniknuté ich použitím alebo opotrebením. Pri veciach predávaných za nižšiu cenu nezodpovedá za vadu, pre ktorú bola dojednaná nižšia cena. (§ 619 ods. 1 OZ)*

Slovesá v elidovaných vetách sa zhodujú v rode a čísle s vypusteným výrazom *predávajúci*.

Pravidlo nezmenenej témy:

Ak sa téma nadväzujúcich viet nemení, tak sa na zhutnenie textu použije anaforicá výpusťka.

7.2 ANAFORA A RÉMA VETY

Pri rozvíjaní jadra, rémy jednej vety v nadväzujúcej vete sa téma vety oproti predchádzajúcej zmení, a preto sa na identifikáciu rémy nepoužíva výpusťka, ale anaforicá odkaz.

V ustanovení §635 ods. 2 OZ:

- (9) *Ak v čase od uzavretia zmluvy do jej splnenia došlo k zmene cenového predpisu, podľa ktorého sa cena dohodla, je zhotoviteľ na to povinný objednávateľa bez meškania písomne upozorniť a oznámiť mu novú cenu.*

sú dva anaforicá identifikátory: *to* a *mu*. Kým pre druhý identifikátor syntaktické znaky vyčleňujú jednoznačne antecedent *objednávateľa* (rozhoduje totožnosť rodu a čísla, pričom neprekáža odlišnosť pádu daná rozdielnou slovesnou väzbou), v prípade prvého identifikátora je situácia nejednoznačná. Identifikátor *to* je syntakticky menej určený, čím sa stáva oveľa všeobecnejším a antecedentom môže byť celé jadro výpovede (opísané v podmienke), na ktorú má nadväzovať hlavná veta o právnej regulácii. Tým jadrom, rémou predchádzajúcej vety, je výraz *zmene cenového predpisu*. V tomto prípade bolo ako kritérium na identifikáciu antecedentu použité predovšetkým sémantické kritérium pre funkčné členenie predchádzajúcej vety na východisko a jadro, ohnisko.

Pravidlo rozvíjania rémy (zmenenej témy):

Ak sa téma nadväzujúcej vety zmení a rozvíja sa jej réma, tak na zhutnenie textu sa použije odkazovanie – anafora, nie výpusťka.

7.3 KOMBINÁCIE ELIPSY A ANAFORY – PRAVIDLO ICH NADVÄZNOSTI

- (10) *K omeškaniu dlžníka nedôjde, ak veriteľ včas a riadne ponúknuté plnenie od neho neprijme alebo mu neposkytne súčinnosť potrebnú na splnenie dlhu. Ak ide o plnenie vecí, znáša veriteľ nebezpečenstvo jej straty, zničenia alebo poškodenia. (§ 520 OZ)*

Identifikátory *neho*, *mu* v uvedenom ustanovení odkazujú na jediný zhodný antecedent – na výraz *dlžník*. Výraz *veriteľ* sa vypúšťa podľa pravidla nezmenenej

(opakovanej) témy. V druhom súvetí ide o rozvíjanie rémy prvej vety, preto sa používa odkazovanie (identifikátor *jej*), vzápätí však nasleduje rozvíjanie opakovanej témy (opakovanie sa stáva dominantným), a preto je už použitá sériová výpustka:

(10*) *K omeškaniu dlžníka nedôjde, ak veriteľ včas a riadne ponúknuť plnenie od dlžníka neprijme alebo dlžníkovi veriteľ neposkytne súčinnosť potrebnú na splnenie dlhu. Ak ide o plnenie veci, znáša veriteľ nebezpečenstvo straty veci, zničenia veci alebo poškodenia veci.*

Pravidlo dominancie opakovania:

Ak sa zložka novej témy získava odkazom na rému predchádzajúcej vety a nasleduje opakované rozvíjanie tejto novej témy, použije sa výpustka ako v pravidle opakovanej témy.

8. ZÁVER

Na základe analýzy paradigmatických príkladov zhutnených právnych textov sme navrhli explicitné formulácie niektorých implicitne používaných pravidiel tvorby koncíznych textov. Naším cieľom okrem iného bolo, aby rekonštrukcia a interpretácia takýchto textov mohla byť jednoznačná pre čo najširší okruh používateľov jazyka. Hoci potreba takýchto explicitných pravidiel nie je pre slovenčinu taká akútna ako pre niektoré jazyky s nižšou mierou syntetizmu (ako napríklad pre dnešnú angličtinu), predsa (osobitne so zreteľnom na normatívne texty) považujeme za prakticky užitočné usilovať sa o čo najpresnejšie formulácie takýchto explicitných pravidiel. Ide predovšetkým o pravidlá posledného antecedentu, sériových antecedentov, najbližšieho operandu, sériovej modifikácie a pravidiel použitia výpustky pri nezmenenej téme, použitia anafory pri rozvíjaní rémy a tiež dominancie opakovania pri rozvíjaní témy, ktorá nasleduje po rozvíaní rémy. Ukazuje sa, že pre rekonštrukciu niektorých právnych textov nevystačíme ani so syntaktickými či sémantickými pravidlami z dielne lingvistiky či logiky a je potrebné doplniť ich niektorými špecifickými metódami interpretácie právnych textov.

Bibliografia

BAJZÍKOVÁ, Eugénia: Nadväznosť odsekov z hľadiska textovej syntaxe. In: Slovenská reč, 1983, roč. 48, č. 3, s. 141 – 146.

BAJZÍKOVÁ, Eugénia: O daktorých konektoroch v hovorových textoch. In: Slovenská reč, 1973, roč. 38, č. 3, s. 154 – 162.

BRADY, Robert A. (ed.): The Constitution of the United States of America as amended: unratified amendments, analytical index. Washington: United States Printing Office, 2007. vi, 79 s.

BURCHFIELD, Robert W.: The New Fowler's Modern English Usage. 3rd ed. New York: Oxford University Press 1996.

COOKE, Edward J.: Ústava Spojených štátov amerických. Prel. Peter Kresák. Bratislava: Nadácia Občan a demokracia 1999. 152 s.

ČERMÁK, Petr – ZAVADIL, Bohumil: Mluvnice současné španělštiny. Lingvisticky interpretační přístup. Praha: Karolinum 2010. 572 s.

DANEŠ, František: O identifikaci známé (kontextově zapojené) informace v textu. In: Slovo a slovesnost, 1979, roč. 15, č. 49, s. 257 – 270.

DANEŠ, František – HLAVSA, Zdeněk – GREPL, Miroslav: Mluvnice češtiny 3. Skladba. Praha: Academia 1987. 746 s.

DOLNÍK, Juraj: Princíp ekvivalencie. In: Princípy stavby, vývinu a fungovania slovenčiny. Bratislava: Stimul 1999. s. 45 – 77.

DOLNÍK, Juraj: O jednej Jakobsonovej inšpirácii. In: Jazykovedný časopis, 1996, roč. 47, č. 2, s. 100 – 107.

DOLNÍK, Juraj – BAJZÍKOVÁ, Eugénia: Textová lingvistika. Bratislava: Stimul 1998. 134 s.

DUDOK, Miroslav: Deiktické identifikátory v jazyku a komunikácii. In: Jazyk a komunikácia v súvislostiach II. Univerzita Komenského: Bratislava 2007, s. 341 – 353.

DUŽÍ, Marie: Anafora a význam. In: Jazyk z pohľadu sémantiky a filozofie vedy. Organon F (supl.), 2006, s. 99 – 136.

DUŽÍ, Marie – JESPERSEN, Bjørn – MATERNA, Pavel: Procedural Semantics for Hyperintensional Logic. Berlin: Springer 2010. 550 s.

DUŽÍ, Marie – MATERNA, Pavel: TIL jako procedurální logika. Průvodce zvědavého čtenáře Transparentní intensionální logikou. Bratislava: Aleph 2012. 412 s.

ERBENOVÁ, Adéla: Volba determinantů v nominální anafoře – srovnání situace ve španělštině a češtině. In: Časopis pro moderní filologii, 2016, roč. 98, č. 2, s. 181 – 198.

GAHÉR, František: Anafora a pojmové postoje. In: Filozofia Ludwiga Wittgensteina. Organon F (Príloha). Bratislava: Veda, 2002, s. 130 – 155.

GAHÉR, František: Anaphora and Notional Attitudes. In: Logica et Methodologica 7. Univerzita Komenského: Bratislava 2003, s. 1 – 23.

GAHÉR, František: Anafora z pohľadu TIL-ky. In: Organon F, 2005, roč. 12, č. 2, s. 204 – 215.

GAHÉR, František: Tichého dielo – zdroj ďalších výskumov. In: Filosofický časopis, 2016, roč. 64, č. 6, s. 849 – 869.

GREPL, Miroslav – KARLÍK, Petr: Skladba spisovné češtiny. Praha: SPN 1989. 474 s.

HRBÁČEK, Josef: Srovnání dvou překladů z hlediska využití prostředků koheze textu. Naše řeč, 1987, roč. 70, č. 3, s. 123 – 130.

HUANG, Yan: Anaphora and the Pragmatics – Syntax Interface. In: Horn, Laurence R. – Ward, Gregory (eds.): The Handbook of Pragmatics. Oxford: Blackwell 2004. s. 288 – 314.

JESPERSEN, Otto.: The Philosophy of Grammar. London: Georg Allen & Unwin 1963. 372 s.

KOLÁŘOVÁ, Ivana: Nepravá anafora. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.): CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. Dostupné na: <https://www.czechency.org/slovník/NEPRAVÁ ANAFORA>

KOLÁŘOVÁ, Ivana: Význam a konkurence vybraných druhů odkazovacích zájmen v kontextu. Brno: Masarykova univerzita 2014. 257 s.

KOMÁREK, Miroslav: Sémantická struktura deiktických slov v češtině. In: Slovo a slovesnost, 1978, č. 39, s. 5 – 14.

LECLERCQ, Terri: Doctrine of the Last Antecedent: The Mystifying Morass of Ambiguous Modifiers. In: Legal Writing: The Journal of the Legal Writing Institute 1996, č. 2, s. 81 – 112.

LEE, Evan: Argument preview: “Series qualifier” and “last antecedent” canons battle over statutory interpretation, In: SCOTUSblog – The Supreme Court of the United States blog, 30. 10. 2015. Dostupné na: <http://www.scotusblog.com/2015/10/argument-preview-series-qualifier-and-last-antecedent-canons-battle-over-statutory-interpretation/>

MIKULOVÁ, Marie: Významová reprezentace elipsy. Disertační práce. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky 2011. 172 s.

MISTRÍK, Jozef: Štylistika. Bratislava: SPN 1989. 584 s.

ORAVEC, Ján – BAJZÍKOVÁ, Eugénia: Súčasný slovenský spisovný jazyk: syntax. 2. vyd. Bratislava: SPN 1986. 261 s.

OSOLSOBĚ, Klára: Vlastní identifikátor. In: Karlík Petr – Nekuda, Marek – Pleskalová, Jana (eds.): CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017a. Dostupné na: https://www.czechency.org/slovník/VLASTNÍ_IDENTIFIKÁTOR

OSOLSOBĚ, Klára: Vymezovací zájmeno. In: Karlík Petr – Nekuda, Marek – Pleskalová, Jana (eds.): CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017b. Dostupné na: https://www.czechency.org/slovník/VYMEZOVACÍ_ZÁJMENO

PAVLOVIČ, Jozef: Syntax slovenského jazyka II. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity, 2012. Dostupné na: <http://pdf.truni.sk/e-skripta/pavlovic/syntax-2>

PANEVOVÁ, Jarmila – ŠKRABALOVÁ, Hana Gruet: Elipsa. In: Karlík Petr – Nekuda, Marek – Pleskalová, Jana (eds.): CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny 2017. Dostupné na: <https://www.czechency.org/slovník/ELIPSA>

PERGLER, Jiří: Koreference a typy reference v češtině. In: Studie z aplikované lingvistiky – Studies in Applied Linguistics, 2014, roč. 5, č. 1, s. 7 – 26.

PEŠEK, Ondřej: Nominální anafora a determinace – kontrastivní analýza francouzských a českých systémových možností. In: Časopis pro moderní filologii, 2014, roč. 96, č. 2, s. 147 – 164.

RUŽIČKA, Jozef a kol. Morfológia slovenského jazyka. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966. 896 s.

SCALIA, Antonio – GARNER, Bryan: Reading Law. The Interpretation of Legal Texts. St. Paul: Thomson West 2012. 567 s.

SEIPP, David J. (ed.): Medieval English Legal History An Index and Paraphrase of Printed Year Book Reports, 1268–1535 compiled by David J. Seipp (Seipp’s Abridgement). www.bu.edu/phpbin/lawyearbooks/page.php?volume=07&page=232&first_page=231&last_page=232&id=17451

SKALIČKA, Vladimír: Syntax promluvy (enunciace). In: Slovo a slovesnost, 1960, č. 21, s. 241 – 249.

ŠTÍCHA, František: K deikticko-anaforickým funkcím lexému ten. In: Slovo a slovesnost, 1999, č. 60, s. 123 – 135.

SUTHERLAND, Jabez: Statutes and Statutory Construction. Chicago: Callaghan and Co. 1891. 696 s.

TINDALL, George B. – SHI, David E: Dějiny států: USA. Přel. Alena Faltýsková. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1994, 897 s.

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník z 26. februára 1964. Časová verzia predpisu účinná od 30. 1. 2019. Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/static/pdf/1964/40/ZZ_1964_40_20190130.pdf

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992. Časová verzia predpisu účinná od 1. 7. 2019. Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/static/pdf/1992/460/ZZ_1992_460_20190701.pdf

ZIMOVÁ, Ludmila: Způsoby vyjadřování větných členů v textu. Konkurence pojmenování, pronominalizace a elize. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně 1994. 189 s.

ТЕСТЕЛЕЦ, Яков Георгиевич: Эллипсис в русском языке: теоретический и описательный подходы. Конференция «Типология морфосинтаксических параметров». Москва, МГГУ, 5. 12. 2011, s. 1 – 6. Dostupné na: https://antonzimmerling.files.wordpress.com/2011/11/testelets_tyrmophparam_handout_2011.pdf